

373.31(082)

1778

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Криворізький державний педагогічний університет

Кафедра педагогіки і психології

*ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РЕФОРМУВАННЯ ШКОЛИ*

Збірник наукових та науково-методичних праць
кафедри педагогіки і психології
Криворізького державного педагогічного університету

Випуск 2

Кривий Ріг

2003

ПОЗИТИВНІ ЕМОЦІЇ ТА ЛОГІЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

В статтю “Положительные эмоции и логическое мышление – эффективный фактор развития личности младшего школьника” раскрыты пути создания положительных эмоций и логического мышления учащихся младших классов через обучение доказательству, формирование красивого и грамотного письма, игру, выбор оптимальных методов и форм обучения.

This article “The positive emotions and the logical thinking are the effective factor of the development of the personality of the young schoolchildren” deals with the ways of creation of positive emotions and logical thinking of private school pupils through training arguments, making fine and literate writing, a choice optimal methods and forms of training.

Початкові класи, дитинство – важливий період людського життя. Від того, що було закладено в початковій школі, хто був поруч з дитиною, чому вона навчилася, якими стали її душа і серце, залежить, яким завтра виявиться сьогоднішній учень, як буде мислити, здобувати знання і застосовувати їх в практичній діяльності.

Тривалий час ми вивчали та аналізували особливості пізнавальної діяльності молодших школярів. Спостереження та дослідно – експериментальна робота показали, що інтегративна єдність позитивних емоцій і логічного мислення дає значні результати в розвитку особистості дитини.

Почуття радості, окриленості як результат успішного розумового пошуку і власних зусиль в засвоєнні знань породжує в учня впевненість в собі, в своїх силах і служить стимулом для подальшого просування його до нових досягнень в пізнавальній

діяльності. Це підтверджують і досвід В.О.Сухомлинського, і запровадження в практику результатів досліджень Ш.О. Амонашвілі, і положення багатьох праць, присвячених молодшому шкільному віку.

В.О. Сухомлинський був глибоко переконаний в тому, що дитина стає лідером тому, що не відчуває радості в праці, не знає щастя праці, “ Дайте йому це щастя, навчіть дорожити ним - і вона буде дорожити своєю честю, любити працю “ [2; 175].

“Кожний мій вихованець чимось обдарований “ – це не просто висновок із численних, серйозних, вдумливих і високопрофесійних спостережень А.С.Макаренка. Це його педагогічне кредо. Тому його діяльність як педагога - майстра дитячої душі – пошук таланту в кожному. Дитина може допомогти учителю, батькам в цьому, а може і не зрозуміти, чого ж від неї хочуть.

Співвідношення емоційності та логічного мислення в пізнанні залежить від конкретного змісту навчального матеріалу. В одних випадках емоційність досягається підкресленням теми, яка вивчається на уроці. В інших випадках емоції пробуджують тим, що учитель стикує дітей з запитанням, яке викликає почуття здивування. Емоційне ставлення до наступного на даному занятті стимулює успішний хід розвитку мислення, який приводить до уточнення і розширення знань. Саме цьому була присвячене дослідження з узагальнення педагогічного досвіду СШ № 48 м. Кривого Рогу.

Довгий час працює в СШ № 48 м.Кривого Рогу Кобелева Т.Г. Основа її методики - навчання через гру. Вона викликає у дітей радісний робочий настрій. Діти навчаються, граючись, і грають, навчаючись. У грі вдається активізувати увагу навіть самих інертних малюків. Ось біля дошки з'являється годівниця для птахів. Сюди відразу ж “прилітають” три синички і два горобчики. За цим сюжетом діти складають математичні задачі. Працюючи з шестирічками, Кобелева Т. Г. на практиці побачила користь безоціночного навчання, запропонованого психологом і педагогом Ш.О.Амонашвілі. Основна форма заохочення – похвала педагога. Нові форми і методи уроку породжують і нові

взаємовідношення - співпрацю учнів і педагогів. Пригадується один з уроків учительки – урок природознавства. Тема: “Значення ґрунту для рослин”. Спершу ніж перейти до розмови про ґрунт, вона створює проблемну ситуацію оповіданням-загадкою “Чудесна комора”.

“Є на світі чудова комора. Положили в неї весною мішок зерна, а восени, дивишся, - замість одного мішка в коморі уже двадцять. Чи бачив ти коли-небудь насіннячко з двома крильцями? Дмухнеш на нього, воно і полетіло. А попадає таке насіннячко в чудесну комору, і через декілька років на місці крилатого насіння стоїть гіллясте дерево, та таке велике, що його і не обхопиш. Казка це чи не казка? Ні, не казка. Чудесна комора є насправді. Ти уже, напевно, здогадався, як вона називається”. Такий початок створив своєрідний настрій, завдав тон всьому уроку.

Розвиток логічного мислення можна здійснювати навчанням молодших школярів доведенню. Доведення – це прийом розумової діяльності, що полягає в обґрунтуванні певного положення шляхом приведення суджень, істинність яких безсумнівна. Воно є складною розумовою дією, в якій об’єднуються аналіз, абстрагування, виділення суттєвого, співставлення, синтез [1; 106].

Молодшим школярам властиві такі види доведень, як посилення на очевидність (учитель сказав), доведення через приклад і перевірку.

В.А.Філь, вивчаючи особливості доведень у учнів 1-3 класів, умови і можливості їх формування, визначив рівні та індивідуальні відмінності в розвитку доведення [3].

У досвіді Затулівітер Л.І. (СШ № 48, м. Кривий Ріг) важлива роль при навчанні доведенням відводилась словесному малюванню та ілюструванню. Усна картинка створювалась школярами на основі використання мовного матеріалу авторського тексту. Наприклад, до тексту казки “Снігуронька” (1 клас) були складені такі картинки: 1. Город. Дід і баба ліплять Снігуроньку. 2. Снігуронька сидить в куточку, на світ не дивиться – невесела, по білих щоках сльози течуть. 3. Вогнище.

Над ним білий пар в'ється. Скупчився в хмаринку, і полетіла вона .

Створені з опорою на текст образи відіграють важливу роль в осмисленні змісту казки – оповідання, допомагає глибше проникнути в зміст прочитаного, побачити в казці реальну дійсність і пояснити, чому ця казка вивчається в темі “Весна”.

Відомо, якими неудосягнутими в логічному і мовному відношенні бувають відповіді деяких учнів. Допомогти кожному школяру усвідомити недоліки своїх відповідей і навчити виражати думки логічно, послідовно, доказово може лише постійна увага не тільки учителя, але і всього класу до змісту і форми кожного слова і думки, які звучать в класі. У цій справі допомогу молодшим школярам надасть редагування текстів переказів і творів, що проводиться після творчої роботи в класі чи вдома .

Редагування в методиці навчання українській мові в початкових класах визначено як один із засобів, які сприяють виправленню і попередженню помилок. Навчання редагуванню вимагає розробки пам'ятки, які включають в себе такі вказівки: а) логічно правильно складай і записуй речення; б) не допускай повторів в тексті; в) правильно підбирай і записуй потрібні слова і вирази; г) не допускай орфографічних помилок; д) уникай помилкових висновків; е) дотримуйся логічної послідовності в описанні факту чи події; ж) доречно використовуй зображувальні засоби мови.

Робота з редагування тексту починається в класі під керівництвом учителя. На дошці записується невдало написаний текст переказу чи твору. Діти знайомляться з його змістом, встановлюють, які пункти пам'ятки не виконані, визначають послідовність в описі події (планують опис) і крок за кроком виправляють (редагують) недоліки тексту. Відредагований текст діти записують в зошити .

При такому підході до редагування тексту відпала необхідність у виправленні логічних, стилістичних і орфографічних помилок в зошиті кожного учня. Робота з виправлення помилок прийняла колективний характер, де

свідомо працював кожний школяр , щоб оволодіти умінням редагування, так як йому передбачалась дуже відповідальна робота над виправленням помилок в своєму тексті (саморедагування).

Систематична робота учителя з навчання дітей доведенню поступово виробляє у них прагнення і потребу проникнути в сутність предметів і явищ, які необхідно вивчити .

Підготовка до уроку - процес творчий , що вимагає вибору оптимальних методів, засобів і форм навчання. У процесі роботи у вчителя Кічко Т.П.(СШ № 48, м. Кривий Ріг), виробився свій стиль роботи, свій “почерк” . Як зробити навчання з захопленням, творчим ? Відповідь на це питання учителька знайшла в реалізації важливого аспекту, який дає значний результат, - це ідея педагогіки співпраці в процесі навчання. Кічко Т.П. використовує різні його форми: групову, колективну, парну роботу, ділові ігри та ін. В процесі використання таких форм між учнями виникають і закріплюються зв'язки і відношення співпраці, взаємної допомоги, взаємної відповідальності. Засобом, що дозволяє здійснювати ідеї співпраці, служать навчальні завдання .

Кічко Т.П. старається залучити в спільну працю позакласної роботи і навчання кожного учня, викликати почуття успіху, уміння переживати один за одного і радіти разом з товаришем. Як методи і прийоми педагогічної взаємодії вчителька використовує схвалення, ласку, захочення. У кожній дитині Кічко Т.П. обов'язково знайде щось хороше і зробить так, щоб воно стало основою для формування позитивних якостей характеру .

Її учні виховані і акуратні . Вона відкрила свій секрет . В класі є діти із багатодітних сімей і вона, зустрічаючи маму свого учня на вулиці, в розмові обов'язково скаже: “Яка ж ви розумниця! Вам так важко, а ваш син приходить в школу самий чистий, самий акуратний!” Звичайно, після таких слів кожна мама буде старатися.

Говорять, що по почерку можна визначити характер людини. Якщо вірити цьому, то, очевидно, у всіх вихованців

Самоткан А.О. (СШ № 48, м. Кривий Ріг) прямо-таки ідеальний характер, з такою акуратністю і старанністю виведена кожна буква і цифра в їх зошитах. Часто учителі школи просять у Самоткан А.О. зошити її учнів, щоб показати їх у своєму класі як приклад акуратності і старанності. Учитель старається писати на дошці красиво, правильно і пропонує дітям уважно слідкувати за тим, як починає і як веде вона написання кожної букви, її елемента. І діти вчать писати і в повітрі, і в зошитах. І на обкладинках їх зошитів появляються веселі морячки, що посміхаються, чи герої книг. Ці зошити виставляються в класі, а над ними намальоване добре сонечко, яке посміхається. Самоткан А.О. підводить підсумок: "На вулиці, діти, хмарно, а у нас в гостях добре, ласкаве сонечко, яке заглянуло до нас, щоб порадуватися вашим успіхам. Ваші зошити завдали велику радість і мені. Який же ти молодець, Антоша, так красиво і грамотно написав! Я тобі завжди говорила, що у тебе обов'язково вийде красиве письмо. Знайте, діти, ви з кожним днем приносите мені все більше і більше радості."

Провідним видом діяльності у першокласників – шестирічок являється гра. З приходом в школу малюки повинні переключитися на навчання. Не все це дається легко. В школі вони попадають в нові, психологічно більш тяжчі для них умови, ніж вдома чи в дитячому садку. І щоб полегшити перехід від ігрової діяльності до навчальної, Іванченко О.О. (СШ № 48, м. Кривий Ріг) використовує на уроках ігрові прийоми, вводить в навчальний процес ситуації з ігровою мотивацією, тому що в умовах гри шестирічки зосереджуються краще і запам'ятовують більше, ніж в умовах, коли їм пропонують просто запам'ятати. Вона грає з учнями не із-за ради гри, а для того, щоб у всіх пробудити вогник допитливості.

Частими гостями у неї на уроках були Гномик, Клоун, Каченя. Вони знайомили малюків з новою буквою, давали завдання. Урок у шестирічок немислимий без яскравого наочного оформлення, особливо в першій половині навчального року. Дуже важливо, щоб ігрове завдання повністю співпадало з навчальним. Цікаво проходять у неї ігри "Мандрівки в ліс",

“Мандрівки за місто “, ”Космічні мандрівки “. В дорозі робляться зупинки, на яких дітей очікують герої улюблених казок. Вона дає завдання, і, щоб потрапити на наступну станцію, малюкам потрібно їх виконати .

Під час мандрівки Іванченко О.О. ставить перш за все навчальні і розвиваючі цілі: розвиток логічного мислення, мови, творчої уяви, кмітливості . Цьому допомагають ігри “Акваріум” , “ Звільни пташку “, “Хто збере в дорогу більше речей?“, “Цирк”, “Поїзд”, “Збери букет“, “Піраміда, ”Магазин “.

Приймаючи участь в цих іграх, діти проявляють велику активність, так як всі хочуть бути покупцями, пасажирами, машиністами. Включаючи в процес навчання ігри і ігрові моменти, потрібно завжди пам’ятати про їх цілі і призначення. Не можна забувати, що за грою стоїть навчальний процес. Завдання учителя – навчити малюка самостійно навчатися, формувати у нього потребу активно відноситись до навчального процесу. Допомогати зробити серйозну працю дітей цікавою, продуктивною.

Самим важким для шестирічок є уроки письма, на яких ми повинні пробудити у дітей бажання активно працювати, розвивати мову, орфографічну проникливість. Однією із важких в першому класі Іванченко О.О. вважає роботу над суцільним текстом. Але застосовуючи на уроках ігрові ситуації, учителька подала цю тему в доступній формі . Разом з Клоуном діти навчилися ділити оповідання на речення, а в кінці кожного речення діти плескали в долоні. Перед дзвінком з уроку учителька похвалила дітей. І їм було зрозуміло, що їх похвалили не тільки за активну участь в грі, але і за успіхи в здобуванні знань. Першокласникам необхідно відчувати радість при подоланні труднощів в процесі навчальної праці .

Гра – це ще і школа соціальних відношень. Саме в умовах ігрових відношень дитина добровільно вправляється, засвоює нормативну поведінку. В грі це відбувається значно легше, ніж в житті, адже тут малюк може взяти на себе роль хорошого учня чи роль пустуна . При цьому він дивиться на себе ніби зі сторони – як на виконавця ролі і людини, яка уже знає, як

слід себе вести насправді. Дуже вдало такі ігри організувати на уроках читання. Це “живі картинки“, інсценування епізодів, читання по ролях, розігрування діалогів. Проте слід пам’ятати, що на уроках не повинно бути надмірного захоплення іграми. Гра не передує навчанню (пограємо, а потім почнемо навчатися) і не чергується з ним (повчимося, а потім пограємо). Гра повинна стати формою організації управління учителем навчальною діяльністю класу.

Аналіз і узагальнення передового педагогічного досвіду роботи свідчить, що розвиток особистості молодшого школяра найбільш успішно здійснюється в таких випадках, коли учителі, батьки спираються у виховній роботі на позитивні емоції в поєднанні з розвитком логічного мислення у дітей .

Таким чином, забезпечення фактора єднання емоційного і логічного в навчально – виховній роботі початкової школи сприяє більш ефективному формуванню особистості дитини в молодшому віці, що допоможе їй в розвитку сумлінного ставлення до навчання та підготуватися до успішного засвоєння знань в середній ланці освіти .

Література:

1. Пономарчук В. Ф. Школа учит мислить . – М., 1979. - 240 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : В 5-ти т., т.3.-к.: Радянська школа , 1980. - 670 с.
3. Филь В. А. Особенности доказательств у учащихся 1-3 классов. – Одесса , 1971. – 150с.